

SIYASI ELMLƏR POLITICAL SCIENCES ПОЛИТОЛОГИЯ

DOI: 10.36719/AEM/2007-2020/55/126-132

Qasım Əhəd oğlu Hacıyev
AMEA Qafqazşünaslıq İnstitutu
gasimh@mail.ru

**CƏNUBİ QAFQAZDA DAVAMLI SÜLHÜN BƏRPASI MƏSƏLƏSİNDƏ
HEYDƏR ƏLİYEV İRSİ VƏ İLHAM ƏLİYEVİN UĞURLU FƏALİYYƏTİ**

Açar sözlər: *Avropa, Azərbaycan, Qarabağ regionu, ATƏT, BMT*

Key words: *Europe, Azerbaijan, Garabakh region, OSCE, UN*

Ключевые слова: *Европа, Азербайджан, Карабахский регион, ОБСЕ, ООН*

Giriş

Azərbaycanın tarixi taleyinin 30 ildən artıq bir dövrü dəyişməz şəkildə Heydər Əliyevin fəaliyyəti ilə bağlıdır. Heydər Əliyev ilk dəfə siyasi fəaliyyətə Azərbaycan SSR-in Birinci Katibi kimi başlamış, Azərbaycan SSR-i respublikaları içərisində ön sıralara çıxarmışdır. Heydər Əliyevin siyasi rəhbərlikdə olduğu dövrdə Qafqaz evinin yaranması və xalqların dinc yaşaması üçün təşəbbüslər göstərmiş və bu istiqamətdə görülən işlərə dair dəyərli irs yaratmışdır ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev həmin irsi davam etdirərək uğurlu siyasət aparmışdır.

Vaxtilə, Heydər Əliyev sovetlər dövründə Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi üçün gizli işlər aparıldığı zaman (1960-1970) ermənilərin bu gizli fəaliyyətlərini aşkar edərək qarşısının alınması məqsədilə bir sıra tədbirlərin görülməsinə nail oldu. Belə ki, keçən əsrin 60-cı illərində, Heydər Əliyev Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsində işləyərkən ermənilərin Qarabağdakı separatçı fəaliyyətlərindən xəbərdar olduğu üçün Azərbaycan KP MK-nin Birinci Katibi seçildikdən sonra ermənilərin bu fəaliyyətinin qarşısını almaqdan ötrü lazımi siyasi və iqtisadi tədbirlər həyata keçirdi. Erməni separatçıların mənfi niyyətlərinin qarşısını almaq məqsədilə DQMV-nin iqtisadi inkişafı və əhalisinin sosial şəraitini yaxşılaşdırmaq üçün müəyyən tədbirlər həyata keçirərək onlara bəhanə yeri qoymadı.

Heydər Əliyev 80-ci illərin əvvəllərində Moskvaya Siyasi büroya mühüm dövlət vəzifəsinə dəvət olunan sonra Azərbaycana rəhbərlik edənlər Dağlıq Qarabağı unudular. Bundan istifadə edən ermənilər güya sosial vəziyyətin pisləşməsinə və buna görə də Azərbaycan hökumətinin rəhbərliyi altında yaşamağın mümkünsüzlüyünü ön plana çəkərək ictimai fikri çaşdırmağa başladılar. 1988-ci ilin fevralından Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində ictimai-siyasi vəziyyət gərginləşdi. 1989-cu ilin fevral ayında Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Ermənistanla birləşdirilməsi haqda qərar qəbul edildi. Nəticədə ermənilərlə azərbaycanlılar arasında ədavəti qızışdırmaqdan ötrü azərbaycanlılara qarşı qətlər törədildi. Münaqişə böyüyərək müharibəyə çevrildi. Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü azərbaycanlılara məxsus kəndlərin və qəsəbələrin dağılmasına, on minlərlə günahsız insanın ölümünə, bir milyon vətəndaşımızın öz tarixi-etnik ərazilərindən, doğma ocaqlarından qovulmasına səbəb oldu.

Dünya ölkələrini maraqlarının iki qütbə cəmləşdiyi və münasibətlərin gərginləşdiyi bir dövrdə cərəyan edən hadisələr “Qarabağ problemi”nin ətrafında cəmləşdirildi. Xarici kəşfiyyat orqanının agentləri M.Qarabağov bu problemin kəskinləşməsinə rəvac verdi. Dağlıq Qarabağın Ermənistanla verilməsi üçün məkrli bir siyasət başlandı.

Ümummilli lider Heydər Əliyev hələ Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri vəzifəsində işləyərkən dəfələrlə o zamankı Azərbaycan rəhbərliyini xəbərdar etmişdi ki, ermənilərin beynəlxalq aləmdə Azərbaycana qarşı yeritdikləri təbliğat və informasiya müharibəsi çox təhlükəlidir və bu ağır nəticələrə gətirə bilər.

Yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdan Heydər Əliyev bütün gücünü müstəqil dövlətimizin dünyada tanınmasına, onun beynəlxalq nüfuzunun artmasına, ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatın bütün sahələrində dünya birliyinə inteqrasiya olunmasına yönəltdi. Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dünya səviyyəsinə çıxarmaq və həlli ilə bağlı xüsusi konsepsiya hazırlayaraq konkret vəzifələri həyata keçirmək üçün ardıcıl siyasi kurs başlandı. Beləki, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ermənisayaq həllini dəstəkləyən ölkələri bitərəfləşdirmək, əvvəlcədən bitərəf qalan dövlətləri öz tərəfinə çəkmək, Azərbaycanın müstəqil dövlətçiliyində marağı olan və onu müdafiə edən dövlətləri və beynəlxalq təşkilatları Azərbaycanla daha sıx bağlamaq, onların Ermənistanla təzyiq etməsi üçün hərtərəfli düşünülmüş

müvafiq diplomatik və siyasi iş aparmaq planlaşdırıldı. Həmçinin Dağlıq Qarabağın ətrafında yaranmış problemlərin tarixini, mahiyyətini və köklərini hərtərəfli açıqlamaq, Azərbaycanın haqq səsinə bütün dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq, mövcud olan informasiya boşluğunu doldurmaq və dünyada ictimai rəyi respublikamızın xeyrinə formalaşdırmaq məqsədilə qeyd olunan problemin milli zəmin əsasında baş verən etnik münaqişə və ya insan hüquqlarının pozulması ilə meydana çıxan qarşıdurma deyil, Azərbaycanın istiqlaliyyəti yolunda süni yaradılmış maneə, onun müstəqilliyinin qarşısını almaq üçün ayrı-ayrı dövlətlər tərəfindən düşünülmüş siyasi məsələ və Ermənistanın Azərbaycana olan ərazi iddiasının bilavasitə nəticəsi olduğunu inandırıcı şəkildə bütün dünyaya bəyan etdi. Bunlarla yanaşı Dağlıq Qarabağda yaşayan ermənilərin Azərbaycan dövlətinə qarşı yönəlmiş çıxışlarının beynəlxalq separatizmin tərkib hissəsi kimi qorxulu, ağır nəticələr törədən və digər dövlətlərin də ərazisində oxşar problemlərin alovlanmasına təkan verən təhlükəli bir hərəkət olduğunu sübut etdi, dünya ictimaiyyətinin diqqətini belə təhlükələrin qarşısını vaxtında almağın vacibliyinə yönəldi. O, bu məqsədlərin həyata keçirilməsi üçün Azərbaycanın Avropaya və ABŞ-a meyl göstərməsinin, sıx integrasiya olunmasının qarşısının alınmasına, onun əvvəlki kimi ayrı-ayrı region dövlətlərinin təsir və nüfuz dairəsində saxlanmasına yönəldilən xüsusi məqsədlə ortaya atılmış bir məsələ olduğunu qeyd etdi və bundan sonra beynəlxalq aləmdə bu istiqamətdə geniş təbliğat başlandı.

Heydər Əliyevin Dünya ölkələrinə səfərləri zamanı dövlət və hökumət başçıları ilə, beynəlxalq qurumların rəhbərləri ilə müxtəlif səviyyəli görüşlərində Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə və tezliklə həll edilməsinə dair fikirləri söhbətlərin əsas mövzusu təşkil etdi. Dövlət başçısı görüşlərin hamısında Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsini beynəlxalq hüquq normalarına uyğun şəkildə, Respublikasının ərazi bütövlüyünün təmin olunması ilə həll etmək tələbini irəli sürdü. Dağlıq Qarabağın sülh yolu ilə işğaldan azad edilməsi üçün bütün imkanları səfərbər etmək məramını ortaya qoydu.

Azərbaycan Respublikası 1993-cü ilin ikinci yarısından hərtərəfli düşünülmüş, aydın, ardıcıl və prinsipial siyasi kurs başladı. Məhz bu dövrdən etibarən Heydər Əliyev respublikamızın müstəqillik və təhlükəsizlik problemlərini beynəlxalq təşkilatlar vasitəsilə ümumavropa təhlükəsizliyi fonuna çıxararaq, regionda sülhün bərqərar olmasına onların təsir etməsini sürətləndirdi. 1994-cü ilin mayında atəşkəs əldə edildi.

Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli məsələsində dövlət başçısı özünün əsas diqqət və səylərini beynəlxalq və məhəlli təşkilatlarda münaqişə haqqında əsl həqiqətlərin dünyanın siyasi dairələrinə və dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasına, Ermənistanın təcavüzkar kimi tanınmasına, Azərbaycanı dəstəkləyən ölkələrin sayının artırılmasına və bu təşkilatların yığıncaqlarında münaqişənin həlli yollarına dair qərarlar qəbul edilməsinə yönəltdi. Həmçinin, BMT Təhlükəsizlik Şurasının Azərbaycan ərazisinin işğalı faktına qətiyyətsiz münasibətini tənqid edərək münaqişənin həllinə ciddi yanaşmağı tələb etdi.

ATƏT-in Lissabon sammitində (1996-cı il dekabr) Azərbaycan diplomatiyası böyük uğur əldə etdi. Bu uğur bilavasitə Heydər Əliyevin gərgin fəaliyyətinin nəticəsi idi [1, №70.]. ATƏT-in 54 dövlət başçısının iştirak etdiyi Lissabon zirvə toplantısı ilk dəfə olaraq Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin mahiyyətini, ümumi və xüsusi cəhətlərini, həlli yollarının hüquqi-siyasi çərçivəsini bəyan etdi. Lissabon sammitində münaqişənin həllinin prinsipləri düzgün müəyyənləşdirildi. Münaqişənin həllinin Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü qorunmaqla həllinə dair qərar Heydər Əliyev diplomatiyasının böyük uğuru idi.

Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin vətənimiz, xalqımız, dövlətimiz üçün gördüyü nəhəng işlər hamını əmin etdi ki, Azərbaycanda onun yürütdüyü siyasətin alternativ yoxdur, ölkəmizin davamlı inkişafı, vətəndaşlarımızın firəvan həyatı, xoşbəxt gələcəyi məhz həmin siyasətin varisliyindən, dövlət hakimiyyətinin bu siyasətin həyata keçirilməsini təmin edəcək etibarlı davamçısından asılıdır. Bunu dərinlən dərk edən xalqımız yeni minilliyin ilk prezident seçkilərində çox müdrik seçim etdi: Heydər Əliyev siyasi kursunun ən layiqli davamçısı olan Baş nazir İlham Əliyevə səs verərək onu prezident seçdi.

Ulu öndərin beynəlxalq səviyyədə etdiyi çıxışlarında Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın əzəli torpağı və müasir ərazisinin bir hissəsi olması fikri öz əksini layiqli davamçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin müdrik çıxışlarında tapır: «Azərbaycan heç vaxt torpağında ikinci erməni dövlətinin yaranmasına yol verməyəcəkdir. Azərbaycan bütün imkanlarını səfərbər edib, diplomatik, siyasi, iqtisadi, hərbi – bütün imkanlardan istifadə edib öz doğma torpaqlarını azad edəcəkdir» [2, s.31-32].

Bununla bərabər, Prezident İlham Əliyevin vurğuladığı: «Azərbaycan torpaqları danışıq predmeti ola bilməz», həmçinin, «Azərbaycanın ərazi bütövlüyü danışıqların mövzusu deyildir və heç vaxt olmayacaqdır... Azərbaycan bu mövqedən bir addım belə geri çəkilməyəcəkdir. Yəni Azərbaycanın ərazi bütövlüyü məsələsində... heç bir güzəşt olmayacaqdır» mötəbər və qiymətli fikirlər tariximizin bugünkü reallığını əks etdirir [3, s.31.].

Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev Müasir Azərbaycanın bütün uğurlarının Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olduğunu qeyd edərək bildirmişdir ki, Azərbaycan diplomatiyası Dağlıq Qarabağ probleminin həlli məsələsində Heydər Əliyevin başladığı siyasi kursun uğurlu davamıdır [4, s. 29-30].

İlham Əliyev yüksək trubinalardan cəsarətlə «BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının, ATƏT-in və onun Minsk qrupunun problemə passiv və laqeyid münasibət göstərdiyi şəraitdə Ermənistan işğalçılıq əməllərindən və destruktiv mövqeyindən əl çəkməmişdir» deməsi yüksək siyasi iradənin nümayişidir.

Heç bir şübhə yoxdur ki, tarixi imkanlardan müdrikcəsinə, xalqın və dövlətin mənafeləri naminə istifadə etmək Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasətini, müdrik diplomatiyasını səciyyələndirir. Bunun bariz təzahürü Prezident İlham Əliyevin iri dünya dövlətləri sırasında xüsusi yeri olan dövlətlərə rəsmi səfərləri və uğurlu xarici siyasətidir.

Azərbaycan xalqı bu mürəkkəb dünyada öz taleyini İlham Əliyevə etibar etməklə, dəfələrlə Heydər Əliyevin daxili və xarici siyasət xəttini dəstəklədiklərini bildirdilər. Xalqımız bu müdrik ənənəni növbəti seçki illərində də davam etdirərək İlham Əliyevin yenidən prezident seçilməsinə səs verdi.

Cənab İlham Əliyev hələ Azərbaycan Respublikasının Baş Naziri olarkən yüksək trubinadan BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi qətnamələrin Ermənistan tərəfindən inkar edildiyini, işğal edilmiş ərazilərin azad edilmədiyinə diqqəti yönəldir, Minsk qrupunun fəaliyyətini tənqid edərək müvafiq tədbirlər görmədiyini vurğulayırdı. BMT Təhlükəsizlik Şurasını qəbul etdiyi qətnamələri yerinə yetirməyə dəvət edirdi [5, s. 394].

Azərbaycan xalqı bu mürəkkəb dünyada öz taleyini İlham Əliyevə etibar etməklə, dəfələrlə Heydər Əliyevin daxili və xarici siyasət xəttini dəstəklədiklərini bildirdilər. Xalqımız bu müdrik ənənəni növbəti seçki illərində də davam etdirərək İlham Əliyevin yenidən prezident seçilməsinə səs verdi.

Ulu öndər Heydər Əliyev siyasi kursunun ən layiqli davamçısı olan İlham Əliyev 2003-cü ildə prezident seçildi və bu hal 2008-ci, 2013-cü və 2018-ci illərdə də təkrar edildi. Azərbaycan xalqı yeni əsrdə yeni liderinin - qətiyyətli və müdrik Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ulu öndər Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi kursla daha böyük uğurlara doğru yol başladı.

Bütün uğurlarının Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olduğunu qeyd edən Cənab İlham Əliyev Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli məsələsində ümummilli liderin başladığı siyasi kursu uğurla davam etdirəcəyini bildirdi. Görüş və çıxışları zamanı dəfələrlə birmənalı olaraq "Azərbaycanın ən ağır problemi Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsidir" – demiş və bu problemin həll olunması üçün bütün qüvvələrin səfərbər edilməsinə diqqət yetirməkdən bir an belə geri çəkilməmişdir.

Prezident İlham Əliyev bir qayda olaraq xarici səfərlərində Heydər Əliyev siyasətini yeni formada təcəssüm etdirmişdir. Belə ki, İlham Əliyevin xarici siyasətinin əsasını məhz respublikamızın ərazi bütövlüyü, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli məsələsi təşkil etmişdir.

Prezident ilk günlərdən Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli məsələsinə dair öz kəskin münasibətini belə bildirmişdir: "Azərbaycanın ərazi bütövlüyü danışıqların mövzusu deyildir və heç vaxt olmayacaqdır... Azərbaycan bu mövqedən bir addım belə geri çəkilməyəcəkdir. Yəni Azərbaycanın ərazi bütövlüyü məsələsində... heç bir güzəşt olmayacaqdır" [6]. Sonra hər zaman bu siyasətin uğurla davam etməsinə diqqət yetirmişdir.

Ermənistan Respublikasının BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrini yerinə yetirməməsinə, ATƏT-in Minsk qrupunun isə bununla bağlı heç bir adekvat qərar qəbul etməməsinə dəfələrlə diqqətə çatdıran Prezident İlham Əliyev "Azərbaycan problemin heç zaman "mövcud reallıqlar" əsasında həlli variantı ilə razılaşmayacaq və torpağının bir qarışını belə heç kimə verməyəcəkdir" demişdir. Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli məsələsində beynəlxalq ictimaiyyətin tutduğu passiv müşahidəçi mövqeyinin yaranmış çıxılmaz vəziyyəti daha da gərginləşdirə biləcəyindən narahatlığını açıqdan-açığa bildirmişdir. O, ATƏT-in Minsk qrupunun və BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının Ermənistanın təcavüzkar qüvvələri qarşısından geri çəkildiyini aşkar şəkildə bəyan etmişdir [7, s.367].

Ölkəmizin ərazi bütövlüyünü bərpa etməyə qadir olan Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinə - güclü Milli Ordumuza arxalanan Prezident İlham Əliyev bəyan etmişdir ki, "Hamı bilməlidir ki, sülh tərəfdarı olmağımıza baxmayaraq, müharibənin yenidən başlamamasını və bu məsələnin sülh yolu ilə həllini istəməyimizə baxmayaraq, bizim səbrimiz tükənməz deyildir. Azərbaycan öz doğma torpaqlarını nəyin bahasına olursa-olsun azad edəcəkdir" [8, s.194].

Azərbaycan Respublikasının iqtisadi və hərbi qüdrətinin artması danışıqlar prosesinin keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoymasına təkan verir. Nüfuzlu beynəlxalq qurumların, habelə münaqişə ilə bağlı 4 qətnamə qəbul etmiş BMT-nin problemin həllində ərazi toxunulmazlığı prinsipini önə çəkmişdir ki, bu da Respublikamızın beynəlxalq əməkdaşlıq mərkəzinə çevrilməsinə səbəb olmuşdur.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin türkdilli dövlətlərin və topluluqların 2010-cu ilin sentyabrında keçirilən 10-cu dostluq, qardaşlıq və əməkdaşlıq qurultayındakı çıxışında Ermənistanın ifşası istiqamətində söylərin daha da artırılmasının vacibliyini önə çəkmişdir: "Azərbaycan torpaqları danışıqların mövzusu ola

bilməz" kimi prinsipial bir mövqenin ortaya qoyulması Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinə dair mühüm istiqaməti də müəyyənləşdirmişdir [9].

Azərbaycanda iqtisadiyyatın sürətlə inkişaf etdiyi, beynəlxalq aləmdə inamlı siyasət yeridildiyi bir mərhələdə, müstəqil iqtisadi siyasəti olmayan, regionun iqtisadi proseslərinə qoşula bilməyən, iqtisadi tənəzzül keçirən və əhalinin kütləvi şəkildə ölkəni tərk etməsinin qarşısını ala bilməyən Ermənistan Respublikasının siyasi nüfuzu da iflasa uğramışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti mövcud durumu təhlil edərək demişdir: "Son dövrlərin siyasi təhlili göstərir ki, Azərbaycan dövlətinin hər bir ölkə ilə imzaladığı sənəddə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınması və dəstəklənməsi onu göstərir ki, bütün beynəlxalq ictimaiyyət, dünyanın siyasi elitası bu məsələnin Azərbaycanın ərazi bütövlüyü prinsipləri əsasında həll edilməsini mümkün sayır. ...Əgər dünya birliyi 1990-cı illərin ortalarında, - o vaxt Azərbaycan iqtisadi və siyasi cəhətdən o qədər də güclü deyildi - Dağlıq Qarabağın müstəqilliyini tanımayıbsa, bugünkü vəziyyətdə, Azərbaycanın güclü dövlət olduğu bir dövrdə heç də bunu tanımayacaqdır" [10, s.234].

Prezident İlham Əliyev danışıqlar prosesində Ermənistanın qeyri-konstruktiv siyasəti nəticəsində razılaşmaya nail olunmamasının səbəbini açıq bildirmişdir: "Biz öz ərazi bütövlüyümüzü heç vaxt güzəştə getməyəcəyik. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü toxunulmazdır, Dağlıq Qarabağa heç vaxt müstəqillik verilməyəcəkdir. Azərbaycan rəhbərliyi və Azərbaycan xalqı heç vaxt bununla razı olmayacaqdır. Beynəlxalq ictimaiyyət isə Dağlıq Qarabağın müstəqilliyini heç vaxt tanımayacaqdır. Biz danışıqları bu istiqamətdə aparırıq" [11, s.223].

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev öz çıxışlarında bir qayda olaraq BMT Təhlükəsizlik Şurasının Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinə, sülhün əldə olunmasına kifayət qədər diqqət yetirməməsinə xatırladaraq Ermənistanın işğal altında saxladığı ərazilərdə transmilli cinayətkarlığın güclənməsini, bəşəriyyət üçün yeni təhlükə mənbəyinə çevrilmə təhlükəsini diqqətə çatdırmışdır. O, belə bir vəziyyətdə dünya birliyinin nümayiş etdirdiyi laqeydliyin daha böyük təhlükələr yaradacağından narahatlığını bəyan etmişdir [12].

BMT Baş Məclisinin 59-cu sessiyasındakı çıxışında Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dövlətimizin Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə münasibətdə mövqeyini belə açıqlamışdır: "Beynəlxalq qurumun bir çox hallarda problemə qeyri-konstruktiv münasibəti münaqişənin aradan qaldırılmasına, sülhün əldə olunmasına deyil, əksinə, Ermənistanın Azərbaycana qarşı növbəti ərazi iddiaları irəli sürməsinə, ümumilikdə regionda vəziyyətin daha da gərginləşməsinə zəmin yaradır. ... Halbuki BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi qətnamələrdə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün, onun dövlət sərhədlərinin pozulmasının yolverilməz olduğu açıq göstərilmişdir" [13].

Prezident İlham Əliyev münaqişənin hələ də həll olunmamasının əsas səbəbini açıqlayarkən beynəlxalq təşkilatların laqeydliyinin əsas rol oynadığını vurğulamışdır: "Aydın məsələdir ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının, ATƏT-in və onun Minsk qrupunun problemə passiv və laqeyd münasibət göstərdiyi şəraitdə Ermənistan işğalçılıq əməllərindən və destruktiv mövqeyindən əl çəkməyəcəkdir" [14, s.15-28].

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2007-ci il iyunun 25-də İstanbulda QİƏT-in 15 illiyinə həsr edilmiş zirvə görüşündə Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinin vacibliyindən bəhs etmişdir: "Məsələnin həll olunmaması bölgədə gərginliyin artmasına gətirib çıxarır. Bölgədə sülh bərqərar olunmur. Müvəqqəti atəşkəs mövcuddur, o da ki, çox həssasdır. Mən düşünürəm ki, Ermənistan da başa düşməlidir ki, biz artıq orta əsrlərdə yox, XXI əsrdə yaşayırıq və XXI əsrin əlamətləri hər bir ölkə üçün əsas olmalıdır. Biz istəyirik ki, bölgədə sülh olsun. Biz istəyirik ki, beynəlxalq hüquq normaları təmin edilsin. Hər bir işğalçı bilməlidir ki, bu işğalın sonu olmayacaqdır. Bu işğalın sonu ya sülh müqaviləsidir, ya da qaçılmaz məğlubiyyətdir" [15, s.247].

ATƏT-in Minsk qrupunun təşəbbüsü ilə 2007-ci il Madrid danışıqları, 2008-ci il martın 14-də BMT Baş Məclisində Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün bir daha təsdiqlənməsi İlham Əliyevin xarici siyasətinin uğurudur.

Prezident İlham Əliyevin çıxışlarında işğal edilmiş torpaqlarımızın azad edilməsi üçün bütün vasitələrdən istifadə ediləcəyini, hətta hərbi yolla həll edilə biləcəyini vurğulaması bütövlükdə Azərbaycan diplomatiyası üçün uğurlu ideologiya olmuşdur. Son illər Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli məsələsində Azərbaycan tərəfinin fikirləri xarici dövlətlər üçün daha prioritet olmuşdur. BMT Baş Assambleyasında Azərbaycan torpaqlarının işğal edilməsi faktının sənədlərdə əksini tapması, Azərbaycan Respublikasının işğal olunmuş ərazilərində ermənilər tərəfindən törədilmiş yanğınlar haqqında sənədlərin ATƏT-də qəbul edilməsi və bu quruma daxil olan dövlətlərə göndərilməsi üçün qərarın qəbul edilməsi müsbət hal kimi qiymətləndirildi.

Azərbaycan Respublikasının iqtisadi potensialının güclənməsi, hərbi büdcəsinin ildən-ilə artması danışıqlar prosesinin keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoyması prosesini gücləndirdi. Bir daha qeyd etmək

lazımdır ki, Ermənistan bunun müqabilində münaqişənin həlli ilə bağlı siyasi arenada heç bir irəliləyişə nail olmamışdır.

Prezident İlham Əliyev Dağlıq Qarabağ probleminin həllinin uzadılmasının ədalətsizlik olduğunu, münaqişənin həllinə dair Yerevanın təsəvvürünün yanlış və həm də səhv olduğunu vurğulayır. Eləcə də nəzərə alınmalıdır ki, tarixdə baş verənlərə diqqətlə yanaşmaqla regionda gedən proseslərə düzgün və obyektiv münasibət, uzaqgörənliklə verilən qiymət, tariximizin və müasir siyasətimizin bugünkü simasıdır.

Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinə Ermənistanın münasibətini bildirərkən Prezident İlham Əliyev vurğulayır: "Erməni tərəfi nizamlaşdırma prosesini hər vasitə ilə yubatmağa cəhd edir. Artıq razılaşdırılmış məsələlər yenidən Ermənistan tərəfindən müzakirə mövzusu kimi irəli sürülür. Bununla da bu prosesi sonsuzluğa qədər uzatmaq cəhdləri açıq-aydın görünür. Başlıca səbəb də bundadır". Digər səbəblərin isə beynəlxalq ictimaiyyətin özünün qəbul etdiyi beynəlxalq təşkilatların qərarlarına çox laqeyd yanaşmasından, Ermənistanın isə beynəlxalq hüquq normalarını çox kobud şəkildə pozmasından ibarət olduğunu bildirir.

Birmənalı şəkildə vurğulamaq olar ki, iqtisadiyyatı sabit inkişaf edən, dinamik, müasir və regional məsələlərdən əlavə dünya məsələlərində artıq müəyyən çəkiyə malik olan Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq nüfuzu getdikcə artır. Şübhə yoxdur ki, Respublikamız öz tələpəli məsələsi olan Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində əsas söz sahibi olmaq imicini qazanacaq və bu münaqişənin birdəfəlik həllinə nail olacaq.

Dünyada gedən münaqişə proseslərinə ikili standartlarla yanaşmalar hələ də davam edir. Azərbaycan Prezidentinin ölkənin ərazi bütövlüyünü bərpa etməyə yönəlmiş siyasətinə, işğalçılığa qarşı mübarizəsinə, atdığı addımlara haqsız etirazlarını bildirənlər ermənilərin törətdiyi cinayət əməllərinə açıq-əşkar göz yumur, cinayətkarların layiq olduqları cəzalardan kənarda qalmalarına şərait yaradırlar. Prezident İlham Əliyev Quba Soyqırımı Memorial Kompleksinin açılışında söylədiyi nitq həqiqətləri ortaya qoyur: "... Azərbaycan dövlətinin iradəsinə, qərarlarına heç bir qüvvə təsir edə bilməz. Biz ədaləti bərpa etmişik və bundan sonra da öz siyasətimizdən dönməyəcəyik. Ancaq nə üçün bu məsələ ilə bağlı öz səslərini ucaldanlar bu gün Ermənistanda faşistlərə qoyulan abidələri görmürlər? Nə üçün terror aktları, o cümlədən Avropa ölkələrində bu aktları törədən erməni terrorçuları sərbəst buraxılır və Ermənistana qaytarılır, orada isə onlara qəhrəman kimi münasibət göstərilir? Nə üçün bunu görmürlər? Bu ədalətsizlik nə vaxta qədər davam edəcək? Bu işğal nə vaxta qədər davam edəcək? Beynəlxalq birlik tərəfindən tanınan torpaqlarımız artıq 20 ilə yaxındır ki, işğal altındadır. Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın əzəli, tarixi torpağıdır. Azərbaycan BMT-yə üzv olarkən vahid dövlət kimi üzv olmuşdur. Heç bir dövlət bizim ərazi bütövlüyümüzü şübhə altına almır. Nə üçün BMT Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsi icra edilmir? Bütün bu suallar cavabsız qalır. Biz bu suallara cavabları bilirik. Bu məsələnin həll olunmamasının səbəblərini bilirik və bunu açıq ifadə edirik. Ancaq bu suallar havada qalmamalıdır, bu ədalətsizliyə son qoyulmalıdır" [16].

Azərbaycan Respublikası indi hərbi baxımdan Ermənistandan qat-qat üstündür. Bunu 2016-cı il aprel döyüşləri əyani şəkildə göstərdi və Ermənistan hökumətinə düşmənçiliyə son qoymağın vacib olduğunu anladı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin göstərişi ilə Milli Ordumuzun aprel döyüşlərindəki böyük qələbəsi bir daha göstərdi ki, Azərbaycan dövləti bu münaqişəni hərbi yolla həll etmək iqtidarına malikdir. Aprel döyüşləri bir daha təkrar olunarsa Ermənistanın bütün işğal planlarının alt-üst olacağı şübhəsizdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Nazirlər Kabinetinin 2016-cı ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasında Ermənistanın "nəyə qadir olduğunu" konkret şərh etmişdir: "Özləri etiraf edirlər ki, xarici yardım olmasa, bir həftə ərzində qabağımızda dura bilməyəcəklər" [17, s.136-149].

Aprel döyüşlərindən sonra Azərbaycan prezidenti İlham Əliyevin Minsk qrupunun həmsədrləri ilə görüşdə səsləndirdiyi "Biz bir neçə dəfə bildirmişik ki, məsələnin sülh yolu ilə siyasi həllinin tərəfdarıyıq. Biz yalnız onu istəyirik ki, məsələ həll olunsun. Biz bu gün də danışıqlar prosesinə hazır olduğumuzu bəyan edirik" fikri münaqişənin ədalətli həllinə hər cür hazır olan dövlət başçısının tutduğu yolun konkret və doğru olduğunu göstərir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti haqqın, ədalətin bərpa olunmasını istəyir və tələb edir. Prezident İlham Əliyevin dedikləri reallıqdır: "Bu gün bizim dövlət büdcəmiz Ermənistandakından təxminən 10 dəfə çoxdur. Bizim təkə hərbi məsələlərə xərclədiyimiz vəsait Ermənistanın bütün dövlət büdcəsindən təxminən 30-50 faiz artıqdır. Yəni biz bütün başqa parametrlər üzrə böyük üstünlük əldə etmişik - iqtisadi sahədə, siyasi sahədə, dünya birliyində oynadığımız rol baxımından. Bu gün Azərbaycan BMT Təhlükəsizlik Şurasının üzvüdür və dünya tərəfindən böyük dəstəyə malikdir. Bu gün biz artıq fəzaya çıxmışıq. Bizim peykimiz vardır. Bizim iqtisadi inkişafımız çox sürətlidir... Bizim demoqrafik vəziyyətimiz çox müsbətdir. Artıq 10 milyon əhalimiz vardır. Yəni bütün bu amillər bizim gücümüzü təsdiqləyir və düşünülmüş siyasətin

nəticəsidir. Ermənistan isə artıq öz hərəkətləri və bəyanatları ilə açıq şəkildə etiraf edir ki, təhlükəsizliyini öz gücünə təmin edə bilmir. Biz bunu çoxdan bilirdik. Hesab edirəm ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə məşğul olan bütün tərəflər bunu bilir. Ancaq bu gün Ermənistan məcburdur ki, özü bunu etiraf etsin. Bizim qarşımızda nə qədər aciz, nə qədər gücsüz olduğunu, qorxu içində yaşadığını etiraf etsin. Mən bir dəfə demişəm ki, erməni xalqı bizdən qorxmamalıdır, öz rəhbərliyindən qorxmalıdır. Qaniçən, yırtıcı, quldur, cəllad rəhbərliyindən qorxmalıdır ki, bu gün onlar öz xalqına divan tuturlar, öz xalqını gülləbaran edirlər. İndiki Ermənistan rəhbərliyi nə qədər çox hakimiyyətdə qalsa, Ermənistan bir o qədər də tez tamamilə çökəcək və tarixi ədalət bərpa ediləcəkdir. Mən tam əminəm ki, Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa edəcəkdir. Bütün amillər - güclərin nisbəti, beynəlxalq, iqtisadi-hərbi amillər bunu göstərir. Sadəcə olaraq vaxt gedir. Sadəcə olaraq biz istəyirik ki, bu, tezliklə olsun. Ancaq bu, hərtərəfli və tam şəkildə olmalıdır" [18].

Nəticə

Ulu öndər Heydər Əliyevin Prezident İlham Əliyevin böyük qətiyyətlə apardığı xarici siyasət Azərbaycan Respublikasının milli maraqlarına tam cavab verməklə, respublikamızın beynəlxalq arenada imicinin daha da güclənməsinə, ölkədə, eləcə də Cənubi Qafqazda sülhün qorunmasına xidmət edir. Azərbaycan Respublikasının malik olduğu iqtisadi potensial, ölkə rəhbərliyi tərəfindən həyata keçirilən kompleks islahatların nəticəsində respublikamızın sülh, əməkdaşlıq və tərəqqi mərkəzinə çevrilməsi, xalqımızın milli maraq və mənafelərini daha etibarlı səviyyədə təmin etməsi, Azərbaycanın sürətli inkişaf yolunda olması Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində uğurlu nəticə əldə etməyə, bununla da münaqişə vəziyyətində olan respublikalarda, bununla bərabər Cənubi Qafqazda və bütün Qafqaz regionunda sabitlik yaranmasına xidmət edəcəkdir.

Ədəbiyyat

1. Dırçəliş - XXI əsr, 2003
2. Dırçəliş - XXI əsr, 2003, 64
3. Dırçəliş - XXI əsr, 2003, 64
4. Dırçəliş – XXI əsr, 2004, 71
5. Qasımlı M.C. Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti (1991-2003): 2 hissədə. 11 hissə. - Bakı: Mütərcim, 2015. - 664 s.
6. Türkdilli ölkələrin dövlət başçılarının X zirvə toplantısında İlham Əliyevin nitqi. İstanbul, “Çırağan” sarayı. 16 sentyabr 2010-cu il. islamworld.preslib.az
7. Azərbaycan 2003: İnkişaf strategiyasında yeni mərhələ, Bakı, 2005, 520 s.
8. Dırçəliş - XXI əsr, 2005, № 84-85
9. Türkdilli ölkələrin dövlət başçılarının X zirvə toplantısında İlham Əliyevin nitqi. İstanbul, “Çırağan” sarayı. 16 sentyabr 2010-cu il. islamworld.preslib.az
10. Dırçəliş - XXI əsr, 2003, № 67-68
11. Dırçəliş - XXI əsr, 2003, № 67-68
12. Mehdiyev R.Ə. Milli məfkurə, dövlətçilik, müstəqillik yolu ilə: məqalələr, çıxışlar, müsahibələr. I-II c. Bakı: Yeni nəşlər evi, 2006-2007.- 672 s
13. Azərbaycan qəzeti, 25 sentyabr 2004
14. Əliyev İlham. Azərbaycan prezidenti İlham Əliyevin Fransa Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutunda görüşü. // Dırçəliş – XXI əsr, 2004, № 71.
15. Dırçəliş - XXI əsr. 2003. № 67-68
16. Hacıyev Q.Ə. **Prezident İlham Əliyevin fəaliyyətində Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli prioritetdir** //Azərbaycan qəzeti. 20.10.2013
17. Hacıyev Q.Ə. Qarabağ müharibəsi hələ bitməmişdir: aprel döyüşləri Ermənistana düşmənçiliyə son qoymağın vacib olduğunu başa saldı. Tarix, insan və cəmiyyət. 2017, 1 (24)
18. Türkdilli ölkələrin dövlət başçılarının X zirvə toplantısında İlham Əliyevin nitqi. İstanbul, “Çırağan” sarayı. 16 sentyabr 2010-cu il. islamworld.preslib.az

The legacy of Heydar Aliyev and the successful work of Ilham Aliyev to restore lasting peace in the South Caucasus

Summary

At the end of the twentieth century, Armenia, which presented unreasonable territorial claims against the Nagorno-Garabakh region of Azerbaijan, launched military aggression against the Republic of Azerbaijan, occupying Nagorno-Garabakh and 7 neighboring regions. Despite the signing of the ceasefire in 1994, the conflict has not yet been resolved. Although the Azerbaijani state fully agrees with possible solutions, taking into account the situation, Armenia does not allow the settlement of the conflict. Despite all this, the great

leader Heydar Aliyev pursued a policy aimed at resolving the conflict on objective terms. The activity of President İlham Aliyev, who successfully continues the country's domestic and foreign policy, has entered a new stage, which inspires hope that the Armenian-Azerbaijani Nagorno-Garabakh conflict will be resolved in accordance with international law.

Наследие Гейдара Алиева и успешная деятельность Ильхама Алиева по восстановлению прочного мира на Южном Кавказе

Резюме

В конце двадцатого века Армения, которая предъявила необоснованные территориальные претензии к Нагорно-Карабахскому региону Азербайджана, начала военную агрессию против Азербайджанской Республики, оккупировав Нагорный Карабах и 7 соседних регионов. Несмотря на подписание соглашения о прекращении огня в 1994 году, конфликт до сих пор не урегулирован. Хотя азербайджанское государство полностью соглашается с возможными решениями, принимая во внимание ситуацию, Армения не разрешает урегулирование конфликта. Несмотря на все это, великий лидер Гейдар Алиев проводил политику, направленную на разрешение конфликта на объективных условиях. Деятельность президента Ильхама Алиева, который успешно продолжает внутреннюю и внешнюю политику страны, вступила в новый этап, который вселяет надежду на то, что армяно-азербайджанский нагорно-карабахский конфликт будет решен в соответствии с международным правом.

Göndərilib: 01.07.2020

Qəbul edilib: 03.07.2020